

Nr 45

1924
Kõigi maade töölised, ühinegem!

Klassivõitlus

Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

PE 4737

Wiktor Kingisepp
A. 1911

Joonistus rikutud miniatüür-päewapildi järel. Originaalil puudus muuseas juustcosa, mida kunstnik, kes s. Kreuksi isiklikult ei tunne, waleste aimas :::

Päewapiltline rikkumata originaal seitsamast ajast wõi üleswõttest, mille katkete järele eelmine joonistus on tehtud. See pilt saadeti meile iljem Eestist.

KARM SAATUS

(Eesti kogukonnawalimiste puhul)

Kuidas demokraatia selleks wõitluseks oolikalt ette walmistas! Juba ammu Warakult pandi Einbundi „demokraatlik“ koosolekuteseadus maksuma, mida nüüd selleks tarwitati, et töörahwa kihutuse- ja isegi organiseerimisekoosolekuid walimiste asjus ära keelata ja osawõtjaid paremal korral laiail ajada, pahemal aga ka trellide taha toppida. Wangistamist toimetati töörahwa kandidaatide seas ka muidu — walijate irmutamiseks, nagu Tartus, kus mõned Tartu ja Walga nimekirjades seiswad kandidaadid walimiste eel müüride wahele suruti.

Tööliste ühise wäerinna ajaleht oli juba aegsaste kinni pandud, ja kõik katsed töörahwale uut äälekardjat muretseda jäid tagajärjeta: Tallinnas oli kindralkuberner Einbund „sõjaseaduse põhjal“ — see on Tallinnas töörahwa wasta weel tänapäewani maksew! — tööliste ajalehe väljaandmise üleüldse ära keelanud ja mujal oli sedasama tehtud trükojoamanikkudele salaja keelates, et nad ühise wäerinna lehti ei tohi trükkida. Seesugust ei pidanud nüüd waja olema, kus — sotsiaaldemokraatide ja iseseiswate ühine „Ühendus“ suurkapitalistide Puchkide ja teiste kurnajate tuetusel juba muidugi ilmus.

Lühidalt: tehti kõik, mis demokraatia wõimuses seisis, et tööliste ettewalmistusi walimisteks alwata, tööliste esitajate suud sulguda ja seda rohkem töölistele wõimalust anda kodanluse kisa ja igasuguste petiste meelitusi kuulda.

Wiimase trumbi mängis kodanlus weel sellega wälja, et ta mõni päew enne walimisi riigikogus ühte endist nuuskurit, wõib olla ka praegust, sest demokraatia ei ole nii äbelik, et nuhkisi mitte awalikult rahwaesitusesse, parlamenti saata — kodanlus

laskis ühte nuuskuri (Uibopuud) riigikogu kõnetoolis awalikult seletada, et pooled kommunistid — nuuskurid olawat. Oma sõnade „tõenduseks“ et teadnud see jätis küll muud ette tuua, kui et ühes Paide protsessis olawat kommunistid üksteise peale tunnistanud, aga sellest oli sotsiaaldemokraatidele ja iseseiswatele küllalt, et nuuskurit uskuda ja tema süüdistust niiästi riigikogus kui ka wäljaspool laiaks puhuda. Uppuja ei aara mitte üksi ölekõrrest kinni, waid ka kõige aisewamast sõnnikukoorukesest, mida weepinnal silmab. Ja et uppumisega tõsi taga, seda olid kõigile töölistepetjatele, algades isesotsidest ja lõpetades töökurnamise (töö-) erakonnaga, kewadised riigikoguwalimised selgeste küllalt näidanud. Nüüd oli tarwis kõik jõud kokku wõtta ja töörahwa ühist wäerinda kas wõi ajutiseksgi mõnes kohas taganema lüüa. Sotsiaaldemokraadid ja iseseiwad olid, oma wana sõn sõda unustades, awalikult üksteisele kätt annud ja ühise wäerinna wasta oma ühised nimekirjad wälja pannud, kuulutades et „ühenduses olawat wõit“.

Tartu saadeti kõigepealt lahingusse. See oli taktiliselt ästi kaalutud samm, et walijate meeoleu peale mõju awaldada. Kui seal, wäikekodanluse põlises pesas, kus kodanline õppiw noorsugu ja nende kohwitantadest pereemandad ise juba mõjuwa osa walijatest annawad, kui seal saadi kodanlised erakonnad wõi, pahemat juhtumisel, sotsiaaljuudasedgi walimistel esirinda nihutada, siis oleks selle trumbiga wõidud teisel töölistele tolmu silma ajada.

Aga see wõrk rebenes — töörahwa ühise wäerinna tugew pealetungimine purustas mõrra ja seadis esimisele paigale walimiste tagajärgede poolest oma nimekirja.

See oli nagu saatuslik ettetähendus teiste linnade walimistele, mis nädalapäewad iljem, 8. ja 9. detsembril, ühel ajal kõigis kohtades toime pandi. Kõigis tähtsamais Eesti linnades tõusis töörahwa ühise wäerinna äälte arw esimesele paigale, saades Tallinnas ligi 36%, Narwas kolmanda osa, Wiljandis ja Pärnus ligikorda samase protsendi ja Tartus enam kui weerandi kõigist äältest. Tallinnas andsid walimised silmapaistwamatele rühmitustele, endiste walimistega wõrreldes, järgmised tagajärjed:

„Komunistid, olles ühine wäerind, on saanud päewakangelasteks... Kümnes linnawolikogus on neil nüüd endise 42 asemel 102 wolinikku. See on suur wõit.“

Mis maakonnawalimistesse puudub, siis olid seal tagajärjed absoluutses mõttes loomulikult vähemad, sest tööliste jõud on eeskätt linnades. Teiseks tuleb silmas pidada walimise aega, mis kõige põhjatuma tee ajal sündis, kus jala waewalt keegi kaugeemale tihkas kodunt wälja minna, töörahwal — sulastel, wäikemaapidajatel, kalameestel, käsitöölistel

Erakonnad	Ääli saanud			Kohte linna wolikogus	
	1921. a.	2 riigik.	8/9. dets.	enne	nüüd
	linnawal	walim	1923		
Ühine wäerind	12 688	10 508 *	16 752	28	36
Sots.-dem. ja ises. sots.	4 013	8 294	3 541	8	7
Tööerakond	8 506	4 498	3 706	18	7
Majaomanikud	4 322	3 841	4 606	9	11
Kristlik rahwaerakond	4 724	5 361	4 465	10	9
Rahwaerakond	2 676	1 568	1 362	6	3
Saksa erakond	5 049	5 200	4 105	11	8
Üürnikud	4 374	5 394	6 395	9	13
Ühend. Wene erakond	325	1 456	814	—	1
Rahwuswabameelsed	—	6 869	2 161	—	4
Töörahwaliit **	—	1 723	198	—	—
Kodanikkude liit ja rida vähemaid	—	—	1 082	—	2
Kokku	48 156	48 926	50 670	—	—

Teiste linnade kohta ei ole üksik-asjalisi teadmeid käepärast; ei olnud ka endistel walimistel ühisel wäerinnal igalpool oma nimekirja üles seatud. Kuues linnas: Tartus, Pärnus, Wiljandis, Walgas, Wõrus ja Paides sai üh. wäerind 2. riigikogu walimistel kokku 10 894 äält, nüüd 10 185; kui aga meeles pidada, et nüüd neis linnades walimistel äraantud äälte arw üleüldse märksa vähem oli kui kewadel riigikogu walimiste ajal, siis näeme et protsendiliselt ühise wäerinna äälte arw ka neis linnades on tõusnud, mitmes linnas, nagu nägime, esimesele paigale.

Töörahwa wõitu ei salga kodanlusgi. Nii kirjutab tööerakonna „Waba Maa“ (nr 286, 12/XII) muuseas:

* Need ääled olid antud tühistatud nimekirjale.

** Prowókaatorlik Plompuu rühm.

jne — aga obust saadawal ei ole. Suurelt osalt sellest tuligi, et walimistest osawõtmise protsent maal õige madal, keskmiselt alla 50 oli. Loomulikult kaswas seega protsendiliselt jõukate talupidajate äälte arw, mis nende kandidaadid üleüldiselt esimesele paigale tõstis. Sellest oolimata wiis ühine töörahwa wäerind oma kandidaadid mitmesgi maakonnas teisele wõi kolmandale kohale. Üleüldiselt aga näitab töörahwa ühise wäerinna ääletamine ka maal organiseeritud töörahwa jõu järjekindlat kaswamist.

See rewolutsioonilise töörahwa jõu kaswamine on eriti tähelepanemise wäärt, kui seda wõrrelda teiste erakondadega, kes oma ääli suuremal wõi vähemal mōedul kah töörahwaridadest korjawad — tööerakonna ja sotsialistidega (s.-d. ja ises.-sotsia-

listid). Kuna rewolutsiooniline ühine väerind igalpool järjekindlalt kaswab, näeme seal, teiste, naabriparteide ridades alaliselt seda lagunemist edasi kestwat, mis juba 1. riigikogu walimistel sotsiaaldemokraatide suure kautusega algas. See kautus on ka nüüd silmapaistwalt raske ja protsendiliselt mitte vähem kui endistel walimistelgi, kuna üleüldised arwud muidugi märksa kokku on kuiwanud. Nii said sots.-dem. ja ises.-sotsialistid kewadistel riigikoguwalimistel linnades kokku 18 986 äält, nüüd aga kõigest 8 942, see on 47%. Eriti tähelepanemise wäärt on see töörahwa petiste kautus nende senises kindlamas kantsis — wäikekodanlises Tartus, kus sots.-dem. weel wiimastel riigikoguwalimistel üksi üle 14% kõigist äältest said, eelmistel wolikoguwalimistel aga esimesel paigal olid. Nüüd said nad iseseiswatega kokku ainult 9%; ühine väerind 4393, sots.-dem. ja iseseiswad kokku 2033 äält.

Tööerakonna kautus on silmapaistew iseäranis Tallinnas, kus selle erakonna keskjõud on. Selle partei oosgam lagunemine oli 2. riigikogu walimistel, kus ta üleüldiselt ligi poole oma endistest äältest kautas. See lagunemine paistab silma, kui linnawalimisi 1921. a. ja nüüd wõrdlemesiis 8506 äält, 2. riigikogu walimistel ainult 4498 — ligi pool vähem. Aga isegi sellest arwust kautas tööerakond nüüdseil walimistel üle 17½%. Kokku saab ta linnades endise 75 koha asemel 46.

Ei luba ruum pikemalt piatada üksikult teiste erakondade juures. Üleüldiselt tuleb siiski tähendada, et ühiskonna nõndanim. differentseerimise käik — äärmistesse wõitlewatesse erakondadesse koondumine — ka neil walimistel terawalt nähtawale tuli. Kautasid kõik keskeraonnad: rahwaerakond, rahwuswabameelsed, kristlikud. Wõitis ainult mitteparteiline üürnikkude rühm, kes majaomanikkudega wastarinnas seisab. Wõitsid äärmised: eestkätt rewolutsiooniline ühine töörahwa väerind, teisel pool linnades

majaomanikkude rühm, maal protsendiliselt (üleüldiselt on nende äältearw waewalt tõusnud) jõukad allparunid. See kinnitab jällegi uueste seda wana tõde, et ühiskond klassiliste jõudude terawale kokkupõrkele wasta läheb.

*

Kodanliste erakondade peale mõjus see „paratamata saatus“, mis neile rewolutsioonilise töörahwa wäe alalises kaswamises silmade ette kerkib, otse alawalt, iseäranis nende erakondade peale, kes sellega ühenduses oma piatamata langemist ja lagunemist näewad. Kuna muidu seadusliku järjekindlusega iga walimise järel otsekohe igasugused ettekawatsused käiwad, seisid nende walimiste järel kõik ajalehed mõnda päewa päris wait, nagu oleks neil suu wett täis olnud — awaldati ainult arwusi, oma indamist ei olnud. Ja esimine indamine oli otse jalustrabawalt iseloomustaw — see oli tööerakonna lehe „Waba Maa“ mõnerialine märkus, et nüüd kodanlised erakonnad Tallinna linnawolikogus enam oma pead liikumata warandustega talitada ei saawat, sest neil ei olewat kokku kahekolmandikulist enamust! Ja see oli — kõik. Ja ka iljem leidsid need walimised üleüldiselt väga wähe indamist, sellewasta oli kodanlises leeris üleliigagi wastastikku kirumist ja etteitmist: iga erakond süüdistas teist ja teisi, et nemad oma wiltuse poliitikaga kommunistidele (nii nimetatavad kõik töörahwa ühist wäerinda) wõiduks teed tasananud.

Tartus sattus wana kodanlise demokraatia põhi, Tõnisson, oopis roobastest wälja ja põrutas arilikul kooditoonil „Postimehes“, unustades kõike demokraatiat ja isegi oma kalli wabariigi põhiseadust: Meie ei mõtlegi Tartu linnawolikogus kommunistisi lasta linna asjus kaasa rääkida! Kui wana „rahwaerakonna“ juht kõige tugewama rühma kohta selkombel kõneleb, siis ei ole see igatahes enam külmawere ja peaga mõeldud sõna, wad äärmise närwilikkuse saadus. Mida ka väga imestada ei tule, kui silmas piame et see wana ajalooline

erakond nüüd kõigis linnades kokku (peale Paide) ainult 8549 äält sai (riigikogu walimistel m ikuus 11 431), see on umbes poole sellest, mis töörahwa ühine wäerind Tallinnas üksi sai.

Weel räpakamalt kiili jooksmata pistis selle walijate ukkamõistwa otsuse all tööerakond. See winskleb üleüldse oma olemise algusest saadik kahe tule wahel, ja meil on ennemaltgi juhust olnud „Klassi wõitluses“ märkida, et see winsklemine parteis alaliselt kõikuma paneb ka walitsuse aluspinnal — niikaua kui tööerakond walitsewate erakondade sekka kuulub. See tuli ka wiimaste walimiste järel nähtawale. Nagu omal ajal sotsiaaldemokraadid, nii püüawad nüüd ka tööerakondlased oma langenud aktsiaid walijate silmas seega tõsta, et riigikogus terawalt sellesama walitsuse wasta astuwad, keda nad sinnamaani ihust ja ingest olid tuetanud, temaga käsikäes „paksust ja wedelast“ läbi rühkinud. Ja nagu sotsiaaldemokraatidel waremalt, nii lõppes see wastasrinnatamine nüüd tööerakondlastel jõulu eel — walitsusest taganemisega. Muidugi ei paranda seegi meeleeitline samm partei seisukorda, mis langemisele on määratud, küll aga on see tunnistuseks, kuiwõrd sügawalt pahema tiiwa wõit kodanlisi kihtisi wapustab. Et see wastasrinnatamine ainult taktiline ädamanõower on ja erakonna poliitikat sisuliselt karwawäärtsi ei muuda, näeme Tallinna linnawolikogus, mille tulewase juhatuse kokkuseadmise

kawatsustel tööerakond kuuldagi ei taha pahema tiiwaga, eriti kommunistidega koostöötamisest, waid ennast kindlalt ja selgelt parema tiiwa ulka lueb, isegi üürnikkudest ennast paremale poole eraldades. Ja et ta riigikogus, oma wastasrinnast oolimata, igal silmapilgul walmis on töörahwa nõudmisi maha matma ja ühes äärmiste tagurlastega kommunistide wasta kõige tirannilisemat taktikat tarwitama, seda on ta wiimase päewani muuseas sellega näidanud, et ühise wäerinna enam kui õigustatud nõudmise, riigi eelarwe komisjoni pääseda, igakord on aidanud maha tallata ja seega tagurlastele wõimaluse annud riigipoliitika segamata oma poliitikat maksma panna. Sellele seisukohale jääb ta edaspidigi, sest latwupidi seisab ta lahutamatait koos kurnajate kambaga.

Parempoolsed tagurlised kihid latswad oma ärewust kommunistide mõju kaswamise üle vähem wälja paista, aga et nad sellejuures rahulikult pealtwaatajaks ei jää, on enam kui loomulik. Nemad muidugi oma poliitika kukerpalli lööma ei jookse, küll aga wõib neilt uusi sammusi oodata kommunistmuse mõju kütkestamiseks nende abinõudega, mis neile omased — politseilise wägijallaga, kohtuga, nuuskurikarjadega. Et aga ka wägijallasõjariist nüridak on läinud, seda tõendawad peale kõigi ajalooliste teadmete just need samad mõõdaläinud walimised Eestis.

31.12.23.

H. Pöggelmann

Cesti põllutöölalisteühisuste liikumisest

Cestimaa kirjasaatjalt

Esimised ühised ja nende asutajad

Esimised sammud põllutöölaliste organiseerimiseks astuti 1917. aastal. Aga põllutöölaliste rewolutsioonilise osa valmistamist siis tööraha nõukogude sisseajamisele. Ühisuste organiseerimise töö jäi loomulikult tahaplaanile. Poliitikalise võimuaaramise filmipilk oli lähem ja elulisem põllutöölaliste laialistele üskadele kui klassiõõtluse organisatsioonide loomine. Sellepärast olid Cesti allparunid ja pärimõõdnitud vihasemad põllutöölaliste kägistajad, sest sulane ärkas seitsmesaja aastastest uinakust ja ähvardas otsekohe ta vägiwalla walitsusele lõppu teha. Kuid seekord suruti see maa-kuu ka linnaproletaarlaste võimuaaramise katse weriselt maha. Cesti kodanluse kaasabil ja Sassa keiserli kude täaktide jõul lasti Cesti proletariaat werest tühjaks.

Pärast Sassa imperialismuse kokkulangemist ja kodanluse võimulepääsemist Cestis, alustati jälle põllutöölaliste seas organiseerimistööd. Seekord lubati ainult neid ühisi organiseerida, kes seisaks „riielisel“ seisukohal. Klassiõõtlus pidi sotsiaaldemokraatide ettekuulutuse järele tõusit-kodanluse võimulepääsemisega demokraatlike salwiga määrdes ära kaduma. Tegelikult kujunes aga asi s.-d. seljataguse loomiseks. Põllutöölalisteühised pidid andma nende parteile organiseeritud tööliste tuetuse, mida neil äraandjatel korda ei läinud saada linnatööliselt. Nii sündis see ime, et s.-d. astusid esimest korda oma elus töölisteorganisatsioonide loomisele, milles neil ka kuni 1920. a. kewadeni kordaminekuid oli. Peaaegu üle maa asutati põllutöölalisteühised sotsiaaldemokraatide algatusel, sest kodu-sõja mõllus oli ainult Isborski kangekastel, kui truudel isamaalastel luba demokraatlikes wabariigis liikuda.

Ragu juba üeldud, ei olnud s.-d. loodud ühised mitte mõeldud klassiõõtluse organisatsioonidena. Töölisteühised

pidid tuetama demokraatiat. Kuid peaaegu nad pidid aga saama s.-d. partei poliitika eakskiitmise abinõuks, tööliste kade kammitsas oidjateks. Veel pidid põllutöölalisteühised olema wastakaaluks linnatöölisteühisustele, kes „sotsid“ kogu oma „demokraatiaga“ uksest wälja kihutasid. Mendel oli muidugi mille eest wõidelda: demokraatlik wabariik säras, ministritoolid ilgaksid, aktsiaseltsid wäljamaareisid, soojad kohad jne waeratasid meelitawalt. Neid oli tarwis kätte saada. Kuid s.-d. teadsid kodanlike riigi parlamentaarseid kombeid — nende meelitawate asjade ligi pääseb ainult see, kelle seljataga tugew erakond. Nemad olid waesed, ent neil oli asutawa-kogu ajal antud ääli. Nende äältega sahkerdades tahtsid s.-d. kindlat jalgealust luua maatööliste, popside ja muu klassiõõtlusest siamaani kõrwalseiswatest kihidest, kes s.-d. poliitikat pidid tuetama, ja küllap juba siis osa saaki oleks s.-d. lõwidele langenud. Ja langes ka, nagu nüüd teame. Aga sotsid unustasid pisikesse asja ära ja nimelt: põllutöölised ega muu töörahas ei olnud ilmasgi unistanud miinistritoolidest, aktsiaseltsidest, diplomaatide portfelliidest, töörahas ihkas ka demokraatia mesinädalatel inimesewäärilisest ülespidamisest ja piatset wabanemist kurnajate ilke alt.

Esimine ja teine kongress

Sellest siis tuli, et juba 1919. a., kui esimine maatöölisühisuste kongress kokku tuli, kuuldus põllutöölaliste esitajate keskel nurinat, et miis sotsiaaldemokraadid ei kaitse ühisi sõjawäelaste (ohwitseeride ja Soome pusitajate) kallaletungimiste wasta. Need seganud ühisuste tegewusesse, kus allparunite poolt wihatud töölisid ühise eesotsas olid. Ja täitsa ustawad sotslikud saadikud seletasid linna sotsiaaldemokraatidele, et peremehed tembedawad iga töölist kommunistiks, kes tema kohta olla „üle“ tulnud wõtma. Niisugusest „süüdistusest“ oli küllalt

ühisuse purustamiseks. Sest kõige väiksem ühisuse väljaastumine töölise uwide eest kujutati riigivastaseks teuks. Juba siis kasvas põllutööliselitumine vähemlastele üle pea. Seisukorra päästis feelford pikakeelega. Ait, kes rahutumad saadikud suruaks rääkis ja mõnele üksikule kõrwa sisse sohistas, et ta „ise“ tahab ses asjus „staapis“ kõneleda.

Põllutööline kannatas. Glas üle öudsed Isborski päewad, ootas ja ifka ootas. Kuid seisuford ei paranenud. Walitsewate Ehtide ahnus läks suuremaks, toorus joledamaks. Klassifõda lähenes lõpu poole. Ilusaid lubamisi tehti vähem, sest lubada polnud enam tarwis. Kuid ähes sellega jäi weel nigelamaks juba küllalt nigel põllutöölise pall, siis kadusid ühinemisewabadused ja pikemaks wenis tööpäew ning akkas „moodist“ välja minema põllutöölise kaitseeadustest rääkimine. Minuke lootus oli mõisade jagamise peale, millest loodeti osa saawat, waatamata teiste vähemate asjade saamise lootuse pettumuseft.

Teine kongress astus koftu 1920. a. Kodufõda oli wast lõppenud, elasid aga selle sõja werised mälestused töölises Soome lihunikudest, kaitsewäelastest ja soomusrongidekangelastest. Sotsiaaldemokraatide kurfs oli põllutöölise kessel äärmiselt langenud. Neude suurninadele mängiti kongressil wilepilli, trambiti, karjuti Isborski kawaleerisi maha. See oli, nagu wana Martna welistades kurtis, wäga „walus“ kuulda, et laps oma isa ära salgas. Kas see ei olnud walus, kui Isborski rabas lassite töölise efitajaid tappa, küsiti saadikutepinkidelt. Mihkel Martna pidas siis sellel kongressil oma wiimase kõne tööliseefitajate ees „demokraatiast ja töölisklassist“. Peale selle ei olnud üksigi s.-d. kõneleja töölisekongressile sattunud. Aga ei aidanud ka wahelorra demokraatia balsameerimine, põllutöölisele jäi see ifka aifewaks suru-kehaks. Kodanlus oli riigis peremees, sellepärast ei wõinudgi mõjuda kiidulaulud demokraatiast kui „terwe“ rahwa walimiseideaalist. S.-d. poliitika ei wastanud suurema osa maatöölise soowidele, küid siisgi ei teatud, mida woja teha oma seisukorra parandamiseks. Maaküsimus oli otsustamisel ja igauks lootis maad saada. See ei lassnud põllutöölise

laialisi kihtisi klassiwõitlusteetele afuda, waid weel taheti „oodata“.

Maatööline ootas maalapi järele nagu irw selge allikawee järele. Teine kongress nõudis põllutöölisele maad. Uute jõududena esinesid kongressil Hans Kruus ja teised isef. sots. liiderid. See oli ainuke rewolutsioonilistem aritlastegrupp, kes klassifõjapäiwil omale elamiseluba muretjes ifeseiswuse attile allatirjutamisega ja kes niuud s.-d. pärandust jagama tõttas. Kongressi resolutsioonid olid sotsiaaldemokraatide ja isef. sots. ühine sünnitus. Tähtsamaks resolutsiooniks oli resolutsioon maaküsimuse kohta. Seal anti esimises osas suurepäralist lubadust vähemlastele, siis isef. sotsialistidele ja lõpuks rewolutsioonilistele töölisele. Kuulsad mõisade „ortellid“ olid Hans Kruusi päästerõngad, millega ta põllutöölisi tahtis tõusikodanluse mädasoost välja tõmmata. Leidus uskujaidgi, kes tõeste lootfid kodanluse ammaste wabelt „artellis“ mõisafid välja tuua. Aga juba sügiseks olid „põllutööliseartellid“ läbi põlenud, wõi õigem, Kruusi „artellid“ ei jõudnud kogupõllumeeste riigis töölise kätteminnagi. Kruus tunnistas siis, et ta on tahtnud meeleolu luua. Selle „meeleolu“ loomise tagajärjel said Kruusimehed ühifuste keltkoha oma kätte, kuna ühifused kohtadel endiselt wafekslapjeks jäid.

Kruusi-meeste walitsuse ajal algas põllutööliseühifuste lagunemine. Need, kes ühifusesse sellepärast tulid et esimisi tarbeaineid odawamalt saada, lahkusid. Kaupa wõis juba igast poest osta. Jäid need, kes ühifuse läbi lootfid maad omandada. Ka need lahkusid, kui nägid et lootused täide ei läinud. Maatööliseühifusline liitumine pödes kriisist. Organiseerimisetööd peaaegu mingisugust ei tehtud, mis üks isef. sots. parandamata wigadest on. Loomulikult tõusis põllutöölise arusaajama osa kessel küsimus üles, kas mõisadetükeldamise seisumajätmine põllutöölisele kasulikum ei ole kui jagamine. Kui töölised maad ei saa, kui allparuniwõsudele, jõukatele ja igafugustele onupoegadele kohad kätte mõebetasse ja mõisatöölised kraawikaldale aetatasse, kas siis mitte parem ei ole mõifas edasi töötades paremat töötasu nõuda,

kui aidata töusfikuid võimu juure ning siis nende juure sandipennide eest tööd manguma minna. Tööta põllutöölise arvu suurendamine oli otsekohene maa „jagamise“ tagajärg ja töötasu allasurumine selle loomulik tagatipp.

Rolmas kongress

Niisuguse poliitikalise ja majanduslike surwe all võitles põllutööliline kuni kolmanda kongressini — 1922. a. Sellele kongressile tulid maatöölise saadikud juba läbimõeldud ja läbi mõeldud küsimustega. Mõisade jagamine seisma. See oli siis eluliseks vajaduseks saanud. Juba pimedalegi oli selge, et põllutöölised praegusel maafüsimuse „otjustamisel“ omale kaheobusekohta ei saa. Klasseaduste töölise seisukohalt oli õige, kui nad mõisade jagamise seismajätmise juhtsõna ette tõid. Töörühwas pidi võitlusesse astuma töusikutega, neilt mitte üksi maa, vaid ka võimu ära võtma. Veel oodata, et kodanline valitus töörühvale maad annab, seda võisid ainult koanluse aagendid soovitada.

Kuid vähe oli ütelda: mõisade jagamine seisma! Kodanlus ise oli mõisade jagaja ja küll ta juba teadis, kellele talukohta anda ja kellele mitte. Töölise ja kõigi töötavate ühine väerind oli tarwis välja panna, et niiviisi kodanlust sundida töörühwa seisukorda kindlustama. Töölise seisukorra parandamise küsimus seisis põigiti iga tööliseorganisatsiooni ees, ja maatööliseühisused tundsid seda vajadust põllutöölise seas kõige paremine. Nii võtsid maatöölised klasse-

võitluse mõtte omaks ja asusid pärast demokraatia paeltes siplernist palgavõitluse teele.

Kolmas maatöölise kongress kujunes juba töökongressiks. Esimeseks küsimuseks oli maatöölise ühise ühisesse toomine. Organiseerimisetöö tõusis pärast kolme seisakut jälle esimesele kohale, aga nüüd ei koondatud töölisi enam selleks ühisesse, et neile seal tallanahka anda, või et nad seljataguseks oleks poliitikaliste kelmidele, vaid et neid seal oma seisukorra eest võitlusesse viia. See oli esimene otjustaw samm põllutööliseühisuses kassivõitluse poole.

Uus ajajärg ja uued ülesanded

Kutse organiseerimisele ei jäänud üldjats ääleks kõrbes. Organiseerimisetöö vajadus oli selge, nüüd oli tarwis allparuni tarest sulaseid ja tüdrukuid välja tuua. Tarwis oli kasvatada usku maatöölise oma jõu sisse ja orjalikku kartust ära kautada, mis ühes suuremaks tekituseks on ühisesseastumisel. Sest ei tea mis peremees ütleb!

Järgmine samm oli palgavõitluse mõtte arendamine põllutöölise seas. Koosolekud, kus arutati oma seisukorda parandavaid küsimusi, annavad tunnistust sellest ühist, mis põllutöölise ühtades on palgavõitluse vastu. Läheb aasta ehk kaks mööda, siis võime ka selle alal edusammusi konstateerida. „Sotside“ ja „poolsootside“ laul on sedakorda ühisuste ligipääsemiseks lõpuliikult lauldud.

See on see maa ...

Kas tunned maad, mis Peipse piirelt käib Lää— ja nõnda edasi, nii juur et päemas läbi kiirelt võib jala käia otjani?

See on see maa — mu sünnimaa.

Ei süna enam sünni ma, sest Kuperjaanovitega veel Anvelhil on kana kükida.

Seal kasvab töusikutega, puhi-Gesti lõngu, tuit us. Seal kelmid putis, piisjad piigus ja töölisel on rauad juus.

Nüüd Gesti kaabakas on kord minister, püffirakhi-lord, võmm ohvitseriks, kindraliks, ja lõmm on admiral-ajenbits.

Mis puremata parimieft ja tsaarimlastest jäi veel ja mis ei jõutud ävi.ada ka otjapatsioontieft —

kõit jeda nälgim Gesti vend nüüd õgib, ajab laiat end. Sest laulgem nüüd ja ifka ka: ei jedavüüji pidu pitka saa

Weske järel Margioia

Revolutsioonilikumine Saaremaal

A. Waltini mälestused

4. Saaremaa mäis

Olgugi Saaremaad üheks pimedamaks kolganurgaks peetud, aga oma majanduslise seisukorra pärast on ta mannermaast võrdlemisi revolutsioonilisem. Siis ärilim ja kapitalistiline rööwlastu on saareelariikidele võeram ega ole ahwatlem. „Mäsfud“ on saarlastele nagu naljaasi. 1886. a. oli Saaremaal Liiwandu wallas „mäfs“. Selleaegne kreisiüleml Kosatski fundis iga walda kallid 2- ja 3kordsed wallamajad ja igasse walda kiwist koolimaja ehitama. Ehitati. Aga kui wõlatasumine tuli, tõrkus Liiwandu wald maksma. Kosatski föttis oma abi, parun Noldeniga, ulga fordnikkude ja kardawoidega Liiwandusse wastaakfajaid wangistama. Kohale jõudes wõeti neid tugewa piisitulega wasta. Ka wõmmid andsid tuld. Eõõdi lahinguid. Kreisiüleml pööras ilma wangideta linna tagasi. Nädala pärast toodi Riiaft 2 roodu soldatid pärale ja paigutati Liiwandusse. Sõjawäele wasta ei akatud ja mõne nädala pärast läts sõjawägi Riiga tagasi. Wallawanem Ratas'e elu tehti ta nuhtimise pärast nii tuliks, et ta surmitud oli Wenemaal, Kostroma kub., Kinesshma kreisi elama ajuma.

1905. a. liikumine oli tugew. Aga juhid olid wäikekodanlised raamatukaupmees T. Liw, Konn'id, niidid Tallinnas).

Wiimane Saaremaa mäis ei tulnud wotamata, nagu kodanlised lehed waletsid. Mäsfu peatingimine oli peale Saksa wägede lahkumist Nõukogude-Wenemaa alla faada. Teadafaamine et Cesti iseseiswaks riigiks piüütakse teha, äritas äärmiseni, kui Tallinna kodanluse sepitfus Cestit ühes Saaremaaga pärast sõjaawu uneks katseks suuremasse wiletsufesse paisata.

1918. a. erne jõulut saatis Saare maakonna walitfus Rogula walda läsu wilja tuua. Magasifaidas pidi fakslastest

jätud wilja olema. Rogula mehed ei annud. Üeldi et sõjawäe tarwis wõetawat. Selle peale wastafid wallamehed, eesotsfas Aleksander Koit: Meil ei ole sõjawäge ega sõda waja. Sõgajärg oli, et 14 inimest wangistati. Koit pääfis minema. Sellest päewast otfiti Koitu, kes wallast walda ja külast külasfe käis sõjawäele wilja wõtmise ja mobiliseerimise wasta organiseerimas.

14 inimest istus Kuresaares wangimajas. Ühel õhtal wäljaskäigu ajal kargasid kõik wana wangiwahi Toomwäli peale, kellel mingifugust sõjariista ei olnud, toppisid talle midagi suhu, wõtsid wõtme, awasid ukfed ja põgenesid pimedufesse. Minult Espol ei jooksnud, waid kui wangimaja üleml Rants teda nukras olekus leides küfis, miks tema ei jooksnud, wastas ta: üteldagu, milles ta süüdi on, siis ta jookseb. Espol oli usklik tolstoilane.

Koit töötas edasi ja elas pöranda all. Tallinna teadetega olime ädas: kodanliste lehtede teated punawäe wõitute üle uskuda ei wõinud, niisamuti ka kuulujuttusi mitte. Wäina jääolude pärast tulewad Tallinna lehed Kuresaare 1—2 nädalat iljem. Tallinnago ei olnud Koidul wähematgi ühendust. Sihti pidi ta wersta 30 ära käima, et selgufele jõuda maal liikuwate kuulujuttude üle, kus kõneldi et Tallinna töölised olla ajutise walitfufe kukutanud ja wõimu oma kätte wõtnud, ehk et punawäed olla Tallinnas, wõi jälle et töölisewalitfus olla kukutatud jne. Ühtegi juhti ei olnud wäljastpoolt, ühtegi enamlast Domesnesi ega Riia poolt faarele ei tulnud. Ka Wiktor Ringisepp ei olnud mäsfu tegemas, nagu kodanliste lehtede kirjatorud waletsid.¹ Mäfs sündis loomulikult popsiriigi loomisel, kellel loodusewarasi, tööstust ega ka kauban-

¹ Waadata W. Ringiseppa raamatus: „Sfeseiswufe ikke all“, l. 66—76.

duft ega muud midagi ei ole kui sõjast laastatud maa ja nälgiv rahwas, kes tõusik-kodanluse kasuks maksma ja orjama piab. Tulewik paistis parunite nõõrimisest palju irmsam, ja muud ei jäänud wastaakkajatel üle kui et mitte sõtta minna, püstitikk oma käskija wasta teada. Wõidu peale ei olnud keegi julge, muudgu aga et oma wastaseid äwitada ja ise langeda. Elu ei olnud enam midagi wäärt. Mäis olla rahwa teadmata sündinud, pasundasid kodanlikes lehe. Ühelegi Kuressaare elanikule ei olnud teadmata, et Kuressaare rahwawäe komisjoni kutsutud noored igast wallast otsufi tegid mitte sõtta minna. Kuulsin ise, kui rahwawäe komisjoniliikmetele näkku üeldi: sõtta ma ilka ei lähe.

*

Dodati wäina külmamist. See külm as weebuaris kinni ja 16. weebuaril käsutati Muhu, Saare, Ellamaa, Uuemõisa ja Maasi walla mehed Kuuwastuse kofku. Otsustati siit mitte eram edasi minna, ja kui tapiülem Jefimow ja Tammel kärkima akkasid, anti neile esimised kuulid. Siit pöörati üle Muhu saare Saaremaale tagasi. Igast külalt wõeti 18—44 aastased mehed surmanuhtlussega ähwardades kaasa. Sektograafil walmistatud sunduslikud mobilisatsioonid käidid lendasid läbi igasse wallamajasse. Käsu täitmata jäijaid ähwardas surmanuhtlus. Kõkkutulnud mehed jautati roodudesse, seati käskjalad ja telefonistid. Üleüldse walitses kõwa kord; iga wäiksema warguse wõi rööwimise eest oli surmanuhtlus. Kõkku tulnud meestel pidid oma sõjariistad o'ema ja nii olid lasteriistad mitmesugused; paljud olid ka ilma, aga mõnel roodul oli kuulipilluja ja kooremad padrunitega. Kuressaarelt saadeti koolipoisid ja mõnikümmeid kaitseliitlast wasta. Lawola külas Paidel oli wastaakkajatel esimine kofkupõrge. Umbuni sõjariistus kaitseliidu juht Sepp sai teibaga perst aawata. Kolme päewa pärast oldi juba seitse wersta Kuressaarest, seega üle 70 wersta Kuuwastust ära käidud. Ohta poolt piirasid Liwandu ja Kärkla mehed ohwitseri Jõgi juhatusel linna. Wõõ oldi mõisades, kust ka toit rekwireeriti.

Teisi mehed ei olnud weel järele jõudnud ja Sõrwe kahe walla mehed olid wersta 40 taga alles. Dodeti neid. Staabis töötasid koiit ja teised. Kuressaares walitses sõjairm. Kaitseliitlasted ja koolipoisid uitasid linna sõrwades redus, linna kaitse peale julge ei wõinud olla, sest enamuse kaitseliitlastest olid linna tõõlised. Linna sees wastaaktamine oli wõimata. Endine Weldenbergi nahawabrik, kus enne 3—400 töõlist oli, seisis nüüd. Organiseeritud töõlist ei olnud.

Walgete wägede saarele pääsmine tuli sellest, et Mõhusse kaldale pandud wahid oma ülesannet ei täitnud — walgete tulemisest ei teatanud. Mõhus langesid mitmed mees- ja naisfeltiilised isearanis kangelaslikult walgete kuulide all. Walged lihunikud akkasid punaste wägedega telefoniühendusesse; walged teatasid, nad olla Tallinna punawägi ja tulla saarlastele appi.

Teisel wastaaktamise päewal istus kaitseliidu ülem wähemlane Tamm ja Saaremaa komisjar Wiktor Neggo kaitseliidu kantse'eis. Ma astusin sisse. Mõlemad tundsid mind, mina neid. Tamm kiidab kohe: „Sain praegu teada et karistusesalk on täna Tallinnast wälja saadetud.“ Mõlemad teadsid et ma kommunist olen, ja teisel ommikul, kui linna wälja läksin, wangistati mind kui punaste wägedele teatewijaat ja pandi raekotta üksikusse kongi. Politseiuülem Hammer käskis kõige suurema wõlega mu järele walwata, et olla wäga tähtis linn.

20. weebr. löõdi Upaküla juures (5 wersta Kuressaarest) suurem lahing. Walged tungisid seljatagant põesastikust peale. Surnuid ja aawatuid 60 ümber. Surmairmus jooksid paljud laiali; järelejäänud pidasid surmani wasta.

Pärast lõunat toodi esimised wangid Kuressaare, inimest 60.

Wereköer Foelsch, merewäe baraadi ülikornas, landmarschali kübaras, röötkis ja kärkis ülbema sõimuga wangide peale. Lasti käed üleweel „Hamaad“ laulda. Pekkis lapiti mõegaga meile pähe. Teised wõimuhed, linnakomendant Sammaga, kes ülbelt obuse seljas istus, otsisid turul ümberwaadates midagi. Otsiti, missuguse seinä ääres

parem maha oleks lasta, millest kuul läbi ei lähe. Nii paistis minu wangi-kongi aknast.

Nüüd toodi ülewelt korralt wangi-kongist f. Oskar Wäärt minu juure kamb-risse, kes sellepärast wangistatud oli, et ta paar nädalat enne mäsu Uue-wallas pidul midagi oli deklameerinud, mida mäsfulekutsumiseks peetud. Mõist-sime kohe, et meie ühtepaigutamine midagi piab tähendama. Kohe kõlas wäljas 3—4 kogupanku. Siis awatigi kongi uks. Meie waatajaine Wäärdisiga weel teineteise silmi, küsides: „Nüüd läheme wist...“ Wangiwaht kutsus ai-mult Wäärdi wälja, mind mitte. Wäärt kaelustas mind, mina teda; wandusime, kumb elusse jääb, kätte maksta. Kuulsin: „Wäärt wiidi ülemisele korrale“, nii siis tagasi oma kongi. Wähe aja pärast saime teada: meie mahalaskmine olla täna järele jäetud, ainult Aleksander Tamberg, Muratsist, olla maha lastud, teised wängid wiidud kantsi (maakonna-wangimaja nimetus). Iga päew toodi nüüd aina uusi wangi juure, sest Upa lahingus walgetega olid punawäed küla-desse tagasi jooksnud, osa üle mere Einastesse põgenenud ja pärast Riiga Väti punawäkke astunud. Walgete klaper-jahikäigul maal lasti inimesi maha, kellel mäsfuga midagi ühist ei 'olnud. Upal lasti Wiidas maha, kui ta tua taha aeda uudisimus maanteel minejaid walgeid waatama läks. Roswakülas lasti noor kalamees maha, siis kui ta oma õuest naabrile läks. Väbi wangi-kambri luugi kuulsin kui üks walge sol-dat ädaldas: „Ülgul oli tööd ja lõbus, aga nüüd, kurat wõtku, juba teist päewa pole ühtegi punast saanud maha lasta.“ Sinn ja maa oli ennekuulmata terrori all. Reegi ei julenud teisega kõnelema, nuudgu ainult walged ja Kuressaare kodanlased, sõjariistad seljas, kriiskasid kõige ülbemate sõnadega.

Wiktor Reggio oli maakonnakomisjaar, Tamm linnakomendant, Johannson kaitse-liidnuilem, Rosfokl maakonnakomendant, Klaar sõjawäljakohu esimees jne. Kuni walged soldatid ja „Wembitu“ madrused maalt inimesi wangi wendasid, ifegi Sör-wes Tiinuse mõisa paljaks rüüstasid, seni afutas kapten Klaar sõjawäljakohu ja akkas „kohut mõistma“. Kohumõistmine

see ei olnud. Toodi „mäsfaja“ ette, küsiti nime, aadressi, Klaar sõimab ja küsib: kuidas sa kinniwõtmise paigale said, teatas: ja kurat teenisid sellena ehk sellena (toodu-ülem, kästjalg staabis jne) punawäes, ja muud midagi. Wang wiidi wangimajasse tagasi ilma kohtuotsuse ette lugemata. Wangikambriid olid täis küllatud. Wangi-kambri, kuhu 6—7 wangi mahub, oli 35—45 meest. Istuda ega magada ei saanud. Seda tehti kordamööda. Wäljas-käigule ei lastud kunagi; selleks seisid jookssew toober kambri. Süia wängidele ei antud. Kuressaare wangi-kongid on täiste sialauda sarnased. Siiski oli meestel meeoleolu ea; peeti kõnesid, lauldi „Inter-natsionaali“. Iga äälitsust aga surus wangimajaülem Nauts surmaahwardusega maha.

4—5 päewa peale Upa lahingu kanta-mist oli juba sõjawäljakohus tööl. Inimesi weeti kohtusse ja wangikotta tagasi. Sel ajal anti elektrijaamast kell 11ni õhtal woolu walgustuseks. Ka koduwiina keet-mine oli ajutise-walitususe poolt ära keelatud. Kui ühel õhtal lambid linnas kaurem põlesid, see näitas et sõjakohtu ja teistel „kõrgustel“ raamatukaupmehe Liitwa juures pidu on. Seal joodi, ahwardati punasid, õögiti ja offendati. Komendandi Tamme äi, Kapsu-Andres, Kärdu külast, oli sõjakohtu liikmetele õlut ja koduwiina keetnud. Mõned wängid, kes sellest teadsid, ei maganud; oodeti, millal täisjoonud ohwitserid tulewad wängide mahalaskmisega enestele lõbu walmistama. Seda ei juhtunud, aga mõni õõ iljem, tella 4 ajal, awati kor-gide ukseid, üüti nime järele üks ehk teine wälja, üeldi et teise kambri paigu-tatakse, ei entud filmapilkugi aega et saapaid jalga tõmmata jne. Uulitsal, kuhu mehed wiidi, seisid sõjariistus soldatid. Kui mehed kõik koos olid, siis wiidi nad kõrwalt uulitsalt läbi linnast wälja maha lasta. Osa mehi oli külmal õöl färgiwäel, teised paljajalu; 10graa-dilise külmgaga jäätanud uulitsaid ja teed mööda tuli meestel 4 wersta ära käis, kus neid maha lasti. Uua oli lastnud baptisti waimulik Aleksander Trei päewal walmis kaewata. Riided lasti seljast ära wõtta ja need jagasid lastjad soldatid eneste kestel ära. Nii wiidi kaks salka Kuressaare linna karja-

maale Kullimaale, 46 meest, kellede ühisaud sadamast sõitjale pahemat kätt piiratud rias filma paistab, kuhu Saaremaa proletariaat tulewikus nendele kangelastele ausamba ehitab.

Müüd ilmus ka prokurör Teemant Kuresaare. Tapmised olid juba osalt mööda, ja et prokuröri kuulsust tõsta, lasti tema armulikkusest jutt lendu: prokuröriärra olla tapmised seisma pannud. Siisgi lasti veel Teemandi ajal 6 meie seltsimeest maha. Üks neist oli Upa lahingus jalust aawata saanud ja oli aigemajas; sealt lanti ta reele ja küübiti mahalaskmise kohale. Need seltsimehed puhkawad sadama poolt paremat kätt rabas kadakate wahel. Tapetute nimed awaldati ajalehtedes ja igale nimele oli juure waletatud: selle ehk selle tappa, rõõwmõrtsukas jne. Ka kõige tagurlikemadgi inimesed wangutasid pead jarnase waletamise üle.

Tule ja mõdegaga korra maksmapanemiseft oli veel wähe. Kui linnas sõjawäljakohu kärsul inimesi maha lasti, siis käisid jälle karistusealgad mööda maad ja jagasid ihunuhtlust neile, keda maha lasta äbeneti. Teemant käis wangimaja kambrites sõimamas, pihtimas jne.

Kufagilt ega kellegilt ei olnud abi loota ega troosti leida. Maa jäi mõttesse, teigi oma kofkuwõtte nende seaduste ja oma õiguse üle ja ootab tulewikku, millal oma õtsuse wälja ütleb ja maksuma paneb. Eesti pastlaparunite irnuwalitus on kõigile luusse ja lihase leigatud igaweseks meelespidamiseks.

Nagu ülemalpool jutustatud, oli peaorganiseeriija Aleksander Koit, keda Põidel metsast maaaluselt koopast kolme teise seltsimehega kätte saadi. Koopast leiti punaseid lippusi ja püüsi. Koitu on piinatud 5 tundi, et mäsü peajuhtisi (wist mõeldi Eestimaa pörandaalust kommunistlikst parteid, ka Wiktor Kingisseppa) kätte saada. Teda pandi iseendale auda kaewama ja kui see walmis sai, kästi teda mahalaskmiseks seista. Ta üüdnud: „Elagu rewolutsioon! Maha timukad!“

Mul on kindlaste teada, et Koidule ja Saaremaa mäsü tegijatele abiks Domesnesi ja Riia kaudu wiimasel ajal Saaremaale enamlasti ei kogunud, nagu kodan-

liked lehed sel ajal waletasid. Ka Wiktor Kingissepp ei käinud Saaremaa mäsü tegemas; selle tõenduseks ta oma sõnad:

„Mii lautasid kõik kodanliked lehed ja mehed jultunud walet. Ja mehed usinaminegi kui lehed, sest suufõnaliselt üeldi „päris kindel“ ja „üleüldiselt teada“ olewat, et Saaremaale punaseid Läti kitiwäe osasid on tulnud, Riiaft sõjariistu, ja Kingissepp piab siinkohal enese ja oma lähemate parteiseltisiliste nimel üttema, et paraku, oli meile see „mäsü“ niijamasugune ootamatus kui Pätile ja Põdberilegi! Meil oli „mannermaal, kus kindel kord jalul“, selle „kindla korra“ õenestamisega nii palju tegemist, et meie kahjuks kõikide eelmiste kuude jooksul mitte ühtgi (W. K. sõrendus) kommunisti „saartele koondada“ ei wõinud, mitte ühtgi pakki üleskutsете ega lendlehtedega saartele saata ei saanud. Walge terror kiskus igapäew meie ridadest seltsimehi, meil ei jatkunud neid suurematesegi Eesti linnadesse ja maakondadesse saatmiseks kui Kuresaar ja Saaremaa.

„Kodanlaste walel olid ästi lühikesed jäljed: Pätsti werekoerad ei leidnud ei Muhu- ega Saaremaalt mitte ühtgi Läti kitti. Kuud kats tuhniwad need agijad saartel, tappsid, piinasid, jagasid ihunuhtlust, töid isegi metfatihnikust ja maaalustest koobastest pagulasi wälja. Wangistasid sadandeid. Utkasid ära üle kahe ja poole saja. Eitfid sunnitöölistena türnidesse mädanema mitmed kümmed. Uga — mitte ühte „elukutselist enamlasti“, mitte ühtgi suuremaa meest ei leitud mäsülistelt saartelt.“¹

Siin ei ole langenud juhi Wiktor Kingissepa sõnadele midagi juure lisada, muud kui tunnistada ja alla kirjutada. Sellepeale waatamata mõistis Eesti kaagikohus seltsimees W. Kingissepa surma, mille üks süüdistustest oli, et ta olla Saaremaa mäsü organiseerinud ja juhtinud.

Piab üttema, Saaremaa mäsü nõrk külg oligi selles, et teda wäljastpoolt ei korraldatud. Koit organiseeris küll igasse walda keskkoha, ja enne jõudis mobili-

¹ Wiktor Kingissepp: „Sõjaiswuse itke all“, lehekülj 67—68.

latsiooni kuulutus, kui ülemaaline koosolek jõuti ära pidada. Meri saarte ja mannermaa vahel oli mitu tuud ülepääsemata, posti ei saadud, ajalehed ei tulnud ja koit oli täieste teadmatuses, mis mannermaal sündis; ta wimne lipufiri oli: Mitte sõtta minna mõisnikkudewalitsuse käsul, waid pöörame püssid ümber laskijate wasta! Ja saarte wastaakkajad saatsid mõisnikkusi teise ilma.

Cesti riigi loomine oli saarte elanikkude kõige suurem orjastus. Saare wäiksemaamees — wabadik, maatamees rändas iga aasta maalt wälja mannermaale tööd otsima. Suur osa käis Riias, Lätimaal, Wenemaal, Archangelstis. Uga

Cesti pöpsiriigi loomisega loodi ka sellele riigile piir, ja saarte tööline teab et Cesti riigi loomisega temalt wabadus wõeti tööd ja palka otsida ja sunnitakse suurttööstusteta riigis, kus töötatöölisi on, oma tööjõudu pappilaparunitele poolmuidu müüma. Wälja tööle rändamise piiramise tagajärjel tekkis wabadikule maasaamise küsimus ette, nii et Cesti riigi loomisega maa järele nõudmine olemise ja olematuse küsimuses muutus. See osa, kes maad sai, oli algul rahuldatus, aga nüüd, kus asunikkuudele maapidamine wõimataks tehakse, langeb seegi lootus. Saared oma elnikkudega on Cesti ärrasriigile praegu seesama aine, mis Afrika asumaad sealsete neegriorjadega Inglismaale.

oo

Kapitalismus

Igas riigis, igal maal
perences on kapitaal.
Wustad, walged, punased —
kõik on tema julajad.

Utsud, kunstid, teadused,
kõlblused ja seadused,
ingedeniistlus, ideed —
tema alamad kõik need.

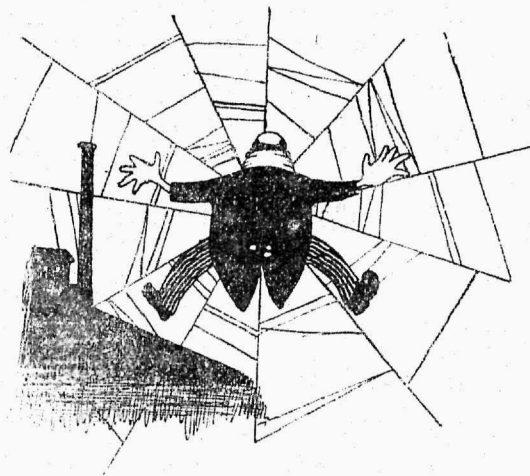
Ta on kõige wägewam,
teadwam, kuulwam, nägewam,
kuningate kuningaks,
jumalate jumalaks.

Jumalaid ja kuningaaid —
mõlemaid on tosinaid.
Kapitaalsid näid kaks
wastamin wõistlejats.

Ma ha Kapitaali troon,
raudne ke.p ja kuldne kroon
muri, wõitis Wenemaal
Kaarel Marx'i Kapitaal.

Ma hu pole tehtud weel.
Suured eilusjed on eel.
Tulewik ei tõuta ead.
Dumetiitt Ne p tõsiab pead.

Würgtoia

Pühapäeva vahelugemised

Katsteistkümmed

Uus kihelkonna papp tahtis jalamaid omale eestujulifu majav damise sisse seada. Ta oli kehvate vanemate lapsena üles kasvanud. Iseõppimisega ennast kirikäraks koolitanud, seega töötas ja ettevõtlik inimene. Ta sõitis ise laadale et seal enesele emiit osta, kes talle vähemalt katsteistkümmed pörstast kats tõrda aastas sünnitaks.

Käis edasi tagasi, vahtis ja küsis. Üks siiga näis talle liiga meike, teine liiga vana olevat. Viimaks leidis külamehe, kel õige suur emis müia oli.

„Kuivalju pörstaid see toob?“ küsis ingefarjane.

Külamees märkas kohe milles asi oli ja kostis:

„Katsteistkümmed kõige vähemalt.“

„Ahaa, see on just apostlitearm. Loojale tänu.“

„Sika katsteistkümmed“, tõendas müüja. „Kuba ta ema tõi alati katsteistkümmed pörstast korraga ja tema ise ka iga ord. Teie olete ju püha mees ja mina siitsamast kihelkonnast, ega ma petma alka.“

Snnaga lepiti kokku ja jumalafulane wiis emise koju.

Juba nädala pärast toodi kirikärrale ka laudaft ewangeelium wõi rdenusõnum: emis sai jumala abiga õnnelikult maha ja tõi pojad ilmale.

Papp aaras ristimise eewanni ja ruttas lauta ja lugema — mitte küll ristimisõnu, waid pörstaearmu.

„Üksteistkümmed. Katsteist pidi olema. Mats pettis!“ —

Kord juhtus ka müüja papile wasta tulema. Tahtis küll kõrwale pöigelda, aga juba oli ilja: ingefarjane tundis oma karjalamba taugelt ära.

„Sia finni külamees! Apostlid oli katsteistkümmed, aga sinu sika tõi kõigest üksteist pörstast. Kus kabeisteistkümnes on? Anna muist raha tagasi!“

Külamees andis kohe wastuseks:

„Aga õpetaja-ärra, kas teie siis ära olete unustanud et Suudas ennast üles poos. Üksteist piabgi olema.“

Ka papp ei mõinud midagi parata, muudgu pahandas iseeneses:

„Wõtats saadan seda Suudast, et ta ennast nüüd üles läts pooma!“

„Ilma imetegubeta!“

Issand Seebaot, Mooses, prohwei Geliast ja im tegija Nigulas aktasid „omatrumpi“ mängima. Issand teatas et tema trump ristiist on, Moosel pada, Geliastel artu ja Nigulal ruutu.

Sumat See aot käis ruutuäsfa wälja. Nigulas pistis artu kaks ilma peale ja wiskas faartid unnikusse.

„Kuidas nii?“ üldis issand imestades. „Ma käisin ruutuäsfa wälja. Millega sa selle maha löid?“

„Ah mina?“ küsis Nigulas rahulikult. „Artu kahega.“

„Kuidas! Mis juttu sa ajad?“ pahandas kõigemoGewam.

„Kuidas, kuidas?“ tännitas püha Nigulas. „Smeregu tegin kas sa siis wellest aru ei saa?“

„Ah, e a sed: ole, w banda, wennas. Meie mängime täna raha peale. Tapa ilma imetegubeta.“

Küll on jätk!

Piiskop sõitis uut kirikut õnnistama. Kohalik mõisnik walmistas mustafuueemesrele mehise idomaaja, kus teadagi kohalik papp ei puudunud.

Sõög lauas pakuti papile wiina. Papp oli küll suur wiinanina, aga mängis nüüd oma ülemuse ees sanget k rskufemeest. Wiimaks affas piiskop ise pakkuma.

„Mef ometi üks naps. Üks ei tee midagi.“

„Ilmasgi ma ei wõta, teie pühadus.“

„Noh, punast, kirikuweini ometi!“

„Ei wõta ka.“

„Kuidas nii — ei wõta? Aga püha altari saakramenti ometi wõtad?“

„Seda wõtan, teie pühadus, aga küll on jätk!“

„Безбожник“

Üld mõtteid on kõikides usudes,
kõigi usude kumbed on kõlwatud,
kõigi usude papid on petised
ja waimust on waesed kõik usklikud.

Mürgioja

KODANLINE IRMUWALITSUS SOOMES A. 1918

Wastutaw toimetaja: H. Pöögelmann. Väljaandja: Kommunistlise Internat-
 ::: sionaali Eesti seksioon. Peterburis, Komissaarowskaja 11, k. 18. :::

WILUWAJA
 KULWAJA

Fontanka, m. 53, korter 9.
 Eestikeelset kirjandust suu-
 retnas wäikses 'kü'kusag'u
 mujal terwes maailmas.
 Postiaadress: Петроград,
 Фонтанка 53, „Кюльвая“

PETERBURIS
 PETERBURIS

„ХЛЕБОПРОДУКТ“ Petrogradi osakond

Fontanka 31, telefon 553-06 ja 135-19

Müüb oma 16 kaupluses, mis kõigis linna raioonides, mitmet sorti jahu, tangu, wõid, paevalilleõli, eeringid, suhkurt ja muid toiduaineid

1. Maljtsewski — Nekrassowi uul. 60, telef. 552-90.
2. Sennoi — Meshdunaroodnõi 7, telef. 566-04.
3. Wassiili Saare — 6. liin, 5, telef. 552 91.
4. Wiiburi — Karl Marxi pr. 47, telef. 128-68.
5. I Petrogradi — Karl Liebknechti pr. 44, telef. 573-74.
6. Smolenski — Schlüsselburi pr. ja S. Smolenski pr. nurgal, 29/2, telef. 572-32.
7. Maalõi pr. kauplus — Wassiili Saar, Malõi pr. 35, telef. 550-98.
8. Samoskowski — Meshdunaroodnõi pr. 116, telef. 550-99.
9. Besborodkinski — Besborodkinski pr. 8, telef. 147-03.
10. Sadama — Wassiili Saar, Proletarskaja Pobeda pr. 60-b, telef. 578 40.
11. Staaro-Newski — Bakuunina pr.-2, telef. 579-45.
12. Liigowo — Liigowka 145, telef. 581-25.
13. Smolnõi — Smolnõi pr. 6, telef. 569-57.
14. Balti — Baltiiskaja 19, telef. 574-56.
15. II Petrogradi — Krasnõi Soori uul. 26/28, telef. 579-44.
16. Pokrowski — Makliini pr. 24/50, telef. 583-98.

■ ■ Innad alati turuindadest odavamad ■ ■

„ПЕТРОДРЕВТРЕСТ“

Petrogradi linna ja kubernangu puutööstustehaste riikline trust

Walitsus:

Petrograd, 25. Oktoobri pr., m. nr 5

Telefonid: 164-13, 155-32, 171-88

Kõrgem Majandusnõukogu (W.S.N.H.)

Riiklise korgi- „Центро- ja korgiisolat-
siooni-tööstuse про- бизоль“ ülemaaline trust

Riikline ainuõigusega tööstuse- ja kaubanduse-asutus

Korgi- ja korgiisolatsiooni wabrikud ja ladud:

Petrogradis, Ouessas, Moskwas, Wõschewolotskis.

Kaubanduslised esitused ja suurmüügiladud kõigi tarvitawate rajoonide keskkohaades üle riigi.

Peawalitsus: PETROGRAD, Ekaterininski kanal, № 6,
tel.: 177-56, 171-45, 572-85.

Osakonnad: MOSKWA, Warwarka, Starogostinõi Dwor, 76,
tel.: 17-80. ODESSA, Gorodskaja, 1.

Põhja-Lääne Riikline

Metsakontor

(Севзапгослесконтора)

Petrograd, Herzeni (end.

Itorskaja) uul., m. nr 37

....

Toimetab:

metsamaterjaalide
walmistusi

metsamaterjaalide
wedu raudteel

metsamaterjaalide
parwetamist

küttepuude müüki

Kontoriülem: I. G. Rudakow

Tema asemik: N. M. Suslow

Asjanduse walitseja:

L. A. Dobronrawin

Rahwuswaheline
raamatukauplus

end. Wosnessenski prosp.

28

„ПЕТРОБУМТРЕСТ“
„Petrobumtrust“

— **Wolodarski prospekt nr 46** —

TELEFONID { Paberimüügi osakond . . . 5-44-50
Esimehe asemiku . . . 5-76-48
Esimehe 5-87 87

— **Ennesõjaaegses eaduses** —

PABERID: ajalehe-, trüki, kirjutuse-, posti-, aleksandria-, albumi-, raamatu-, dokumendi pæwapildi-, kuiwatuse-, kopeerimise-, kontsept-, tapeedi, tiku, tramwai-, suitsu, müürilehtede-, pakkimise- ja kiwitrüki-paber

KARTONG: walge

Tellimisi täidetakse proowide järele

ÜКС КМҮЎК: Petrobumtrusti magasinis, 25. Oktoobri prosp nr. 64, telefoni nr 5-28-67

**Photographie- und Kinematographie-Verwaltung
des Nordwest-Gebiets**

„СЕВЗАПКИНО“ ПЕТРОГРАД

Prospekt d. 25. Oktober (vorm. Newsky) № 80

Telegrammadresse: Petrograd Sewsapkino

Im Angebot: Zur Ausfuhr nach Ausland — Kinobilder verschiedenen Inhalts, u. a. Darstellungen aus Leben und Wirken des gegenwärtigen Russlands:

„Palais und Festung“

„Kapelle des hl. Johannes“

„Kampf um Crust“

„Stepan Chalturin“

„Das diplom. Geheimnis“

„Der Kammeherr“

„Geschichte der Russischen Revolution“

„Für Sowietmacht“

In Vorbereitung:

„Der Untergang der Dynastie Romanow“ (Verfasser P. E. Stscheglow) — „Die Maschienen-Rebellion“ (A. N. Tolstoi) — „Der Aufstand der Sirelzy“ — „Peter und Alexei“ — „Die Tochter der Arbeit“ — „Puschkin's Leben und Tod“

Aufnahmen wurden in früheren Zarenschlössern in Petrograd u. Umgegend, teils auch in Krym gemacht.

Kauft: Films für Negative, Photomaterialien, Photo-Kinoapparate (amerikan. Systems), Apparate Pathé (für Aviationszwecke), technische Vorrichtungen zum Einrichten eines grossen Kino-Atelier im früheren „Aquarium“, Jupiters, elektrische Stationen zur Bedienung von Kinos, Reostate für Gleich- u. Wechselstrom, elektrische Leitungen verschiedener Stärke und Spannung, elektrische Lampen verschiedener Systeme, Leitungen für elektr. Anker und allerlei Kinoprodukte, Photo-Kinbedarf u. Chemikalien.

„Темпомехстиль“

Petrotekstiil on tuntawalt indasi alandanud

willase riide, niidi [Karu, Kett, Labidas], trikoo ja igasuguste puuwillaste töösaaduste pealt

Müük suurel ja väikesel mõedul

Suurmüügiladu: Apraksin Dwor, Grafski projesd
360-365 Telefonid: 133-01, 527-67

Wäikemüügikauplused: 1] Gostinnõi Dwor nr 3-4 [Newski liin],
telefon 132-99

2] Newski wärawate taga, Smolenski küla prospekt 42, „Proletaari“ wabriku juures, telefon 156-00

3] Wiiburi kaldal nr 41 [W. Gerassimowi nim. wabr.] tel. 147-31

Walitsus: 25. Oktoobri prospekt nr 12
Telef.: 150-13, 172-52, 536-96

Alandatud innad

— KASUTAGE OOAJA LOPPU! —

Ostke ennesõjaaegse eadusega mõedukate indadega

Petrogradi Katusekatmise Trusti

katusepappi ja ruberoidi

Innad on alandatud 30%: kaupa on piiramata arwul saada. Tellimistega pöörata trusti juhatusesse: Sheljabowi (end. Konjusshennaja) uul. 15, telef. 144-51, 581 96

Uljaliste Tarbeasjade Wabrikute Riikline Trust

PETROGRADIS

Telegrammide aadress: ПЕТРОГРАД ТРЕМАСС

Trusti walitsus: Petrograd, Sheljabowi uul. 19/8. Tel.: 575-23, 590-99

Kontor Moskwas: Neglinnõi projesd, Petrowskaja liinija, 1/18. Tel.: 170-17

Trusti wabrikud walmistawad: naelu, poltisi, klambrid, telegrahwi-traati, teraskõisi, keedunõusi, toidukatmaid, lauanõusi, auru- ja gaasi-wärgi armatuura, labidaid, angusi, arkisi, tulekaitse- ja puusepakirweid, kangisi, tulekustutajaid, tulekaitseredelid, tulekardetawate anete õunõusi ja muud tulekaitse kraami, uulitsalaternaid; wõtab wasta tellimisi gaasi-walgustamise, õhupuhastamise, weewärgi, mustaweetorude ja küttekorralduse parandamise ja sisseseadmise peale.

Petrogradi Raiooni Riikliste Elektriijaamade Ühendatud Juhatus

Telegrafi aadress:
Petrograd Petrotok

„NETPOTOK“

Telefonid: 132-12,
150-23, 550-27 ja
576-89

Petrograd, Gogoli uul. 14

Asutatud Kõrgema Rahwamajanduse Nõukogu otsuse põhjal 9. mart-
sist 1922. a. Trusti juhatus on kinnitatud Kõrgema Rahwamajanduse
Nõukogu presiidiumi poolt 6. aprillil 1922. a.

Trusti kuuluvad järgmised elektriijaamad:

1. Riiklik Elektriijaam, end. 1886. a.,
Obwodnõi kan. 76, tel. 151-60, kommu-
taator
2. Riiklik Elektriijaam, end. „Helios“,
Nowgorodskaja 14, tel. 529-47, kommutaat.
3. Riiklik Elektriijaam, end. Belgia
selts, Fontanka 104, tel. 153-22, kom-
mutaator.
4. Riiklik Elektriijaam, end. Tramwai,
Atamanskaja 3.

Petrogradi Kuberm. Metsaasjanduse Osakonna Metsakasutamise Jauskond

Aadress: **Mohowaja 40, telef.: 590-76**

toimetab Petrogradi kub. metskondades metsa eest oolitsemise
ja metsaariduse otstarbel oma arwel ja ettewõttel

küttepuude ja puumaterjali muretsemist

ja wõtab riigiasutustelt, kooperatiividelt ja trustidelt tellimisi
küttepuude ja puumaterjali walmistamiseks neile kasutada antud
lankidel, ühes wäljaweuga raudteejaamadesse wõi parwetamise-
paikadesse.

Metsakasutamise Jauskond toimetab ka raudteedel saatmist
ja parwetamist. Niisama käib Jauskonna ülesannete ulka wab-
rikutele ja tehastele ja ametiühisustes olewatele töölistele ja tee-
nijatele küttepuude muretsemine kergendatud tingimistel.

Metsakasutamise Jauskonna juhataja: **BELANIN.**

Fr. P.
Kreutowalck nõi.
Eesti NSV Riiklik
Rahwamajanduse Nõukogu

EESTI
RAHWUSRAAMATUKOGU
AR